



Co-funded by  
the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.



## KNJIŽICA PRIMJERA DOBRE PRAKSE

Erasmus+ program project

### “THE NETWORK OF EUROPEAN BAGPIPERS”



Nematerijalna kulturna baština (ICH) – znanje, prakse i tradicija europskih građana – bitan je dio zajedničke europske kulturne baštine, možda i najvažniji. A tradicijska glazba jedno je od njezinih najsvjetlijih, najpopularnijih i najvidljivijih područja.

Šest organizacija iz različitih europskih zemalja, koje spajaju slični ciljevi – čuvanje i promicanje određenog dijela ICH-a (sviranje gajdi i stvaranje tradicije) udružilo je snage kako bi ojačale kapacitete svog osoblja i organizacija te promicale znanje i vještine svojih ciljne skupine, praktičare ICH-a, paralelno sa specifičnim ciljevima projekta: promicanje aktivnijih aktivnosti zajednice i formiranje inkluzivnijeg društva.

Glavni projektni cilj postići će se kroz različite projektne aktivnosti, provedbom projekta na raznolik i učinkovit način: obuka osoblja projektnih partnera i praktičara u svim partnerskim zemljama i nekoliko obrazovnih materijala (intelektualnih rezultata) stvorenih u projektu. Predviđene su i različite aktivnosti kako bi se osigurala diseminacija rezultata projekta što većem broju ciljnih skupina i dionika. Projekt će uspostaviti europsku mrežu gajdaša, uključujući same partnerske organizacije i praktičare ICH-a, kao i druge suradničke organizacije na lokalnoj i nacionalnoj razini, podižući njihove kompetencije u neformalnom obrazovanju odraslih. Projekt će omogućiti ljudima iz vrlo različitih europskih zemalja da rade zajedno, podižući tako njihovu svijest o zajedničkoj europskoj kulturnoj baštini i jačajući njihov osjećaj pripadnosti njoj, kao i njihovim zajednicama.

Białoruskie Kulturalno-Naukowe Centrum w Poznaniu – organizacija iz Poljske koja predstavlja bjelorusku tradicionalnu kulturu također je uključena kao pridruženi partner projekta.

Trajanje projekta je od 01.09.2022. – 31.08.2024., ukupni proračun 120 000 eura. Projekt podupiru Latvijski nacionalni centar za kulturu i Latvijsko nacionalno povjerenstvo za UNESCO.

## PROJEKTI PARTNERI

# LATVIJA

koordinirajući partner

**Suiti Cultural Heritage Foundation**



Suiti Cultural Heritage Foundation je nevladina organizacija, osnovana 2013. Cilj joj je promicanje i razvoj različitih aspekata Suiti kulturne baštine koja je uključena u UNESCO-ov popis

Nematerijalna kulturna baština. Organizacija različitih neformalnih obrazovnih aktivnosti za sve dobne skupine (od predškolske djece do starijih osoba) srce je djelovanja Zaklade.

Ljudi regije Suiti (oko 2500 članova) svih dobnih skupina izravna su ciljana skupina aktivnosti Zaklade Suiti Cultural Heritage Foundation. Značajan dio članova naše zajednice dolazi iz socijalno i/ili ekonomski ugroženih skupina – starije osobe, nezaposlene osobe i posebno ljudi iz udaljenih ruralnih područja.

Udruga djeluje u raznim područjima tradicijske kulture, privlačeći sredstva iz različitih fondova za svoje djelovanje. Veliki naglasak stavlja se na promicanje i popularizaciju tradicijske glazbene kulturne baštine: organizirane su radionice i koncerti tradicijskih glazbala, smotre gajdaša; aktivnosti digitalizacije glazbene baštine. Zaklada Suiti Cultural Heritage Foundation redovito organizira koncerte i predstave u suradnji s lokalnim folklornim skupinama – pjevačima, folklornim plesačima i sviračima na instrumentima.

Udruga se bavi istraživanjem i popularizacijom lokalnog dijalekta, kao i raznim aktivnostima za djecu - izdavaštvo, događanja za obitelji s djecom i dr. Posljednjih godina sve se aktivnije razvija međunarodna suradnja.

Surađuje i podržava ga razne organizacije - 2022. godine potpisan je memorandum o suradnji između organizacija regije Suiti i niza organizacija na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini.

Većinu dosadašnjih projekata poduprli su Državni fond za kulturna dobra, EU fondovi i lokalne samouprave.



# HRVATSKA

## Centar za tradicijska glazbala Hrvatske

Centar za tradicijska glazbala Hrvatske (CTG-HR) osnovan je 2007. godine s ciljem istraživanja, prikupljanja i promocije znanja o sviranju i izradi hrvatskih tradicijskih glazbala. Glavne djelatnosti Centra su organiziranje i provođenje seminara i radionica sviranja i izrade tradicijskih glazbala, organizacija festivala i koncerata, izdavanje tekstova, knjiga, audio i video materijala tradicijskih glazbala, povezivanje i suradnja s inozemnim organizacijama od zajedničkog interesa.

U sklopu ovih aktivnosti već 17 godina organiziramo Međunarodni gajdaški festival. Redovito organiziramo i provodimo seminare i radionice sviranja i izrade tradicijskih glazbala u Hrvatskoj i inozemstvu. Izdali smo dvije knjige (Hrvatska tradicijska glazbala - GAJDE i Hrvatska tradicijska glazbala - DUDE), tri DVD-a i dva CD-a. Imamo vrlo dobru suradnju s mnogim kulturnim ustanovama i folklornim skupinama. Sve naše projekte podupire Ministarstvo kulture i medija RH.

Radimo s ljudima svih dobnih skupina (imamo radionice za djecu u vrtiću, školama, studente, umirovljenike, radionice za odgojitelje, učitelje, profesore, članove folklornih društava itd.). Ponekad imamo radionice za osobe s posebnim potrebama (autizam i dr.). U ovom projektu ciljna skupina su odrasli koji imaju želju naučiti svirati ili izrađivati gajde te svirači i majstori koji svoje znanje i iskustvo žele podijeliti s drugima.

# ITALIJA



Associazione  
culturale  
Multietnica

MULTIETNICA

Multietnica je kulturna udruga sa sjedištem u Potenzi, u južnoj talijanskoj regiji Basilicata. Od 1997. godine razvija kulturne projekte u području glazbe uživo i glazbenih festivala, potičući nezavisnu glazbenu produkciju i stvarajući prilike za mlade glazbenike. Također je razvio Open Sound Project, s ciljem stvaranja mosta između narodne/tradicijske glazbe i suvremene glazbene scene, stvaranjem biblioteke otvorenog koda s lokalnim tradicionalnim zvukovima, koju koriste mnogi producenti, i promicanjem izvedbe za narodne instrumente i elektronsku glazbu. S obzirom na europski projektni menadžment, Multietnicu možemo definirati kao pridošlicu. Međutim, Multietnica već više od 25 godina radi s natječajima financiranim iz regionalnih i nacionalnih fondova. Sudjelovanje u europskom partnerstvu bilo bi ugodno i vrijedno iskustvo za obogaćivanje profila organizacije kao i za jačanje naših metoda i praksi.

Učenici su zajednice koje žive u planinskom području. Mnoge aktivnosti bit će smještene u Val Sarmentu, izoliranom dijelu Basilicate, s ograničenim sadržajima. Ovaj uvjet omogućio je očuvanje kulturne baštine i tradicije zampogne. Projekt će ponuditi priliku upoznati slične tradicije drugih europskih područja.

Projekt će uključiti glazbenike koji dolaze u Val Sarmento s različitih teritorija i razmijeniti iskustva s glazbenicima koji dolaze iz drugih europskih zemalja. Mnogi svirači su i obrtnici, pa će aktivnosti uključivati i radionice gradnje.

# ŠPANJOLSKA

Asociación Gaiteros  
de Graus



Naš rad kao legalne organizacije započeo je 2007. godine, ali do tada smo bili lokalni gajdaši. Posljednja slika glavnih gajdaša u našem kraju snimljena je u našem gradu 1911. godine. Kada su ovi gajdaši nestali, počeli su svirati domaći neprofesionalni gajdaši.

Našu tradiciju ne možemo razumjeti bez gajdi i gajdaša. Godine 1973. naši tradicijski plesovi proglašeni su nacionalnom turističkom tradicijom. Surađujemo s općinom i drugim lokalnim organizacijama na organizaciji tradicionalnih događanja. Nastupamo na ovim događajima proglašenim kao "Interés Turístico Nacional" i brinemo o našim gajdama, našim pjesmama, našim plesovima, našim nošnjama.

Naporno smo radili na stvaranju specijalnosti za gajde u glazbenoj školi 2010. godine. Organiziramo radionice o našim gajdama, sudjelujemo i nastupamo na tradicionalnim lokalnim manifestacijama, organiziramo festival "Encuentro de Músicas Tradicionales del Pirineo" i tradicionalne nastupe u drugim gradovima u našim krajevima. Ljeti organiziramo radionice za sve vrste glazbenih instrumenata (gitara, mandolina, violina, harmonika...) kako bismo približili našu tradicionalnu glazbu i plesove. Postoje dvije vrste radionica za odrasle i djecu.

Radimo s odraslima i organiziramo aktivnosti za uključivanje djece u tradiciju te u proučavanje i vježbanje gajdi. Mi smo mala skupina od 6 osoba od 40 do 68 godina uključenih u organizaciju svih projekata, ali u nekim aktivnostima imamo oko 20 gajdaša u dobi od 12 do 68 godina.

Izrađujemo resurse i publikacije za odrasle i imamo projekt za djecu pod nazivom "Pepa Chireta" za poticanje djece na sviranje gajdi i još jedan projekt temeljen na video zapisima na Youtubeu pod nazivom "mis amigos gaiteros" za predstavljanje drugih gajdi u Europi.



# SLOVAČKA

## Cech slovenských gajdosov

Cilj Udruženja slovačkih gajdaša je održavati, dokumentirati, promicati i razvijati tradiciju, znanje, zanatstvo i umjetničke vještine povezane sa sviranjem gajdi i izradom gajdi u odnosu na cjelokupnu instrumentalnu tradiciju u Slovačkoj, kao i društvene i kulturne pojave koje su s njima povezane, stvoriti majstorima, pratiocima i šegrtima ceha povoljne uvjete za svoje aktivnosti i aktivnosti te proširiti svoju bazu uglavnom na mlade ljude i djecu.

U ostvarivanju ovog cilja, uloga ceha će biti posebno:

1. stvoriti prostor za intenzivnije kontakte gajdi i gajdaša, kao i za kontakte s predstavnicima drugih područja tradicijske narodne glazbene kulture u cilju obostrano korisne razmjene iskustava i informacija,
2. koncertima, izložbama i drugim prilikama za umjetničko i profesionalno samoostvarenje članova ceha doprinosti održavanju postojećih i stvaranju novih mogućnosti sviranja gajdi,
3. Širenje, razvijanje i promicanje gajdaške tradicije u zemlji i inozemstvu.

Članovi Ceha slovačkih gajdaša sastoje se od različitih profesija. Sveučilišni nastavnici, znanstvenici, analitičari, menadžeri, poduzetnici, studenti i članovi u mirovini. Ceh slovačkih gajdaša sastoji se od 52 člana.

# GRUZIJA

Vano Sarajishvili  
Tbilisi State  
Conservatoire



Državni konzervatorij Vano Sarajishvili Tbilisi (<https://tsc.edu.ge/>) važno je kulturno i znanstveno-obrazovno središte Gruzije. Od dana osnutka (1917.) postao je jedno od glavnih kulturnih i obrazovnih središta u Gruziji.

Državni konzervatorij u Tbilisiju ima posebno bogatu tradiciju proučavanja folklor.

Projekt će provoditi Međunarodni istraživački centar za tradicionalnu polifoniju Državnog konzervatorija u Tbilisiju (IRCTP).

IRCTP je osnovan na Državnom konzervatoriju u Tbilisiju 2003. uz potporu UNESCO-a i svjetski poznatih etnomuzikologa koji su sudjelovali na Prvom međunarodnom simpoziju o tradicionalnoj polifoniji (2002.). Međunarodni istraživački centar za tradicijsku polifoniju Konzervatorija član je dviju međunarodnih organizacija: ESEM (Europski seminar o etnomuzikologiji) i ICTM (Međunarodno vijeće za tradicijsku glazbu).

Članovi IRCTP-a imaju dugogodišnje iskustvo u upravljanju projektima i financiranju – glavna je aktivnost organiziranje međunarodnih simpozija o tradicionalnoj polifoniji. Od 2002. održano je 10 simpozija, 11. simpozij zakazan za rujan 2022. Prethodni simpoziji ugostili su više od 100 stranih i gruzijskih znanstvenika i do 1000 gruzijskih i stranih pjevača gruzijskih i svjetskih narodnih pjesama iz 20 zemalja svijeta; Objavljeno i na web stranici Centra ([www.polyphony.ge/](http://www.polyphony.ge/));

<http://symposium.polyphony.ge/>) nalaze se zbornici radova i knjižice prethodnih simpozija (posljednjih 5 uključuju DVD-ove). Osim toga, Centar ima opsežne međunarodne kontakte, neprestano provode domaće i međunarodne projekte.



# BJELORUSIJA/ POLJSKA

pridruženi partner

**Białoruskie  
Kulturalno-Naukowe  
Centrum w  
Poznaniu**



Naša organizacija osnovana je s ciljem sudjelovanja u raznim projektima koji pokreću temu civilnog društva i manjina. Naš djelokrug uključuje teme kao što su zaštita prava, širenje i zaštita ljudskih sloboda i prava, građanskih sloboda i aktivnosti koje podupiru razvoj demokracije, znanosti, visokog obrazovanja, obrazovanja, osposobljavanja i odgoja, kulture, umjetnosti, zaštite kulturnih dobara i nacionalnog baština. Također aktivnosti na europskim integracijama i razvoju kontakata i suradnje među društvima te aktivnosti potpore razvoju zajednica i lokalnih zajednica. Ove ciljeve postizemo organizacijom različitih vrsta događanja, uključujući aktivnosti neformalnog obrazovanja odraslih vezanih uz tradicijsku kulturu.

Imamo iskustva u organizaciji koncerata, posebno smo se fokusirali na narodnu glazbu. Imamo snimljene i izdane glazbene zapise. Neki od naših projekata bili su izravno posvećeni gajdama, njihovom očuvanju, razvoju i promicanju.

Od 2017. organiziramo "Festival europskih gajdaških regija u Bjelorusiji, u Hlybokaju". Festival promiče ideju integracije različitih gajdaških regija Europe organiziranjem zajedničkih događanja i razmjenom iskustava.

Naša ciljna skupina je bjeloruska manjina u Poljskoj, koja živi u regiji Podlasie. Želimo ih uključiti u oživljavanje bjeloruske gajdaške kulture.

# PRIMJERI DOBRE PRAKSE

## LATVIJA

**Zaklada Suiti Cultural Heritage  
Foundation**

### **Obnova vještine sviranja i izrade gajdi u suitskom kraju**

Najstariji podaci o gajdašima Suiti potječu iz sredine 19. stoljeća – spominje se da je u ljeto 1860., kada je Liepaju posjetio ruski prijestolonasljednik Aleksandar II., grupa Suiti za njega je nastupila u posebnom glazbenom paviljonu, svirajući 7 gajdi i 8 kozjih rogova.

Krajem 19. stoljeća gajde se gotovo više nisu svirale nigdje u Latviji, vjerojatno su ih potisnula druga glazbala. Tek u regiji Suiti u prvoj polovici 20. stoljeća nađeni su posljednji pravi gajdaši. No, do 1950-ih godina sviranje gajdi i ovdje je potpuno nestalo.

Ponovno rađanje gajdi u regiji Suiti počelo je u siječnju 2013., kada je svećenik rimokatoličke crkve svetog Mihovila u Alsungi, Andris Vasiļevskis, donio prve gajde u Alsungu. Glazbenica Aleta Lipsne instrument koji je napravio Eduard Klints počela je učiti sama. No, za sviranje gajdi zainteresirali su se i drugi domaći entuzijasti. I 2014. organiziran je tečaj sviranja gajdi u Alsungi koji je vodio Eduards Klints. Ovaj tečaj organizirala je i kupila dva instrumenta lokalna nevladina organizacija - Zaklada Etnokulturni centar Suiti.



Suiti gajdaši (3 gajdaša i 1 bubnjar) svoj su prvi javni nastup imali u lipnju 2014. godine na Međunarodnom Bourdon festivalu u Alsungi.

Trenutno u Alsungi već ima ukupno 12 gajdaša, a njihov broj svake godine raste.

Od 2019-2020 Juris Lipsnis, voditelj folklorne grupe "Suitu dūdenieki" također je počeo izrađivati gajde.





## Obitelj Lipšni - ljubitelji gajdaške tradicije u regiji Suiti

Aleta Lipsne, zaljubljenica u tradicijsku kulturu Suitija, također pjevačica poznate folklorne grupe "Suitu sievas", prva je osoba u regiji Suiti koja je naučila svirati gajde 2013. godine. U početku je sama naučila svirati gajde kroz samostalan rad. Njezino profesionalno obrazovanje kao glazbenice bilo je vrlo korisno u tom procesu.

No, gajde su tradicionalno svirali muškarci, a za njih se zainteresirao i Aletin suprug Juris. Ali Juris nije imao nikakvo glazbeno obrazovanje niti praktično iskustvo u tradicionalnom folkloru. Obuka koju je vodio Eduards Klints bila je vrlo vrijedna te je kroz obuku i konstantno vježbanje naučio svirati instrument na dobroj razini i postao voditelj folklorne skupine "Suitu dūdenieki" (Suiti gajdaši).

Budući da u tom kraju nije bilo gajdaša, ubrzo se pokazalo da gajde mora naučiti ugađati, popravljati, ali i sam izrađivati. Kako bi naučio te vještine, Juris je 2017. sudjelovao na radionici u Drabešima. A 2019./2020. proveo je sličan projekt u regiji Suiti koji je sufinancirao Državni fond za kapitalna ulaganja u kulturu. Pod vodstvom majstora Uldisa Austrīša i uz asistenciju Jurisa Lipsnisa sudionici su sami izradili ukupno 7 gajdi.

Još jedan način na koji se popularizira sviranje gajdi u Suiti regiji je održavanje majstorskih tečajeva na raznim javnim događanjima – kao što su Suiti Craft Days i Suiti Family Days. Suradnjom folklorne skupine "Suitu dūdenieki" i Zaklade kulturne baštine Suiti, svi zainteresirani imaju priliku okušati se u sviranju gajdi. To je postalo moguće korištenjem metode koju je kreirao Juris Lipsnis - polaznik drži mješinu s gajdama ispod ruke i svira na taktu dok instruktor puše u gajde savitljivom cijevi. Takve higijenske mjere bile su posebno važne tijekom pandemije.

Posljednjih godina barem 50-60 zainteresiranih ljudi - ne samo domaćih, već i posjetitelja iz drugih mjesta Latvije, pa čak i poneki stranih gostiju - steklo je uvid u sviranje gajdi na takvim satovima.

Obitelj Lipšni jezgra je gajdaša Alsunga - kako sudjelovanjem u raznim događanjima u regiji Suiti i drugdje u Latviji i inozemstvu, tako i popularizacijom sviranja gajdi na majstorskim tečajevima, radionicama i drugdje te inspirirajući druge da sačuvaju ovaj vrijedan dio tradicijska kulturna baština.

## Godišnji festival latvijskih gajdaša u regiji Suiti

Zanimanje za sviranje tradicijskih gajdi i njihovu izradu naglo je poraslo diljem Latvije posljednjih godina. Slijedeći inicijativu gajdaša Suitija, započela je tradicija diljem Latvije: krajem svibnja 2018. gajdaši Suitija zajedno s lokalnom nevladinom organizacijom – Zakladom kulturne baštine Suiti u Alsungi organizirali su 1. susret gajdaša Latvije u regiji Suiti, na kojem sudjelovalo je 16 gajdaša i 4 bubnjara.

Svrha ovog događaja je okupiti gajdaše i majstore iz cijele Latvije kako bi razmijenili iskustva i vještine, kao i učili od iskusnih latvijskih i stranih gajdaških stručnjaka.

Od 2018. takvi se događaji svake godine organiziraju u regiji Suiti, privlačeći predavače i voditelje praktičnih majstorskih tečajeva iz Latvije i Estonije. Ostvarena je dobra suradnja s estonskom specijalicom, etnomuzikologinjom Leanne Barbo, kao i dragocjena znanja stečena od profesora Latvijskog sveučilišta Valdisa Muktupāvelsa, obnovitelja gajdaške tradicije u Latviji i drugih.

U 2023. planiran je 6. godišnji festival latvijskih gajdaša u regiji Suiti. Uz ostale aktivnosti, planira se i izrada male izložbe o povijesti i obnovi gajdi u suitskom kraju.

Photos by: Juris Lipsnis, Dzintars Leja







# HRVATSKA

## Centar za tradicijska glazbala Hrvatske

### Rekonstrukcija i restauracija starih tradicijskih glazbala

Hrvatska je izuzetno bogata starim tradicijskim glazbalima, posebice glazbalima tipa gajdi kojih ima barem desetak različitih vrsta. Mnogi od njih su nestali u drugoj polovici 20. stoljeća i nitko ih više nije znao izraditi ni svirati. Bilo je samo nekih primjeraka u muzejima i ponešto audio zapisa starih svirača. Posebno se to odnosi na četveroglasne i peteroglasne dude, vrlo vrijedna tradicionalna glazbala s mješinama. Za glazbene instrumente ove vrste pretpostavlja se da su ih Hrvati donijeli sa sobom u ove krajeve doseljavanjem u 7. i 8. stoljeću. Još u 19. i početkom 20. stoljeća u dijelovima kontinentalne Hrvatske bilo je mnogo gajdaša, a ta su glazbala bila važan dio života pučana. Neki od tih starih svirača (poput Marka Križana iz okolice Bjelovara) i danas se spominju kao vrsni svirači i izrađivači.

Zahvaljujući Stjepanu Večkoviću rekonstruirana su i oživljena mnoga zaboravljena glazbala, posebice četveroglasne i peteroglasne gajde. Bilo je izuzetno teško rekonstruirati tehnike sviranja na temelju samo nekoliko originalnih audio zapisa. Danas već postoji nekoliko mladih glazbenika koji jako dobro sviraju te instrumente. Među njima je i Mihael Emanuel Večković koji, osim sviranja, nastavlja i tradiciju izrade glazbala.

### Seminari sviranja i izrade tradicijskih glazbala

Centar za tradicijska glazbala Hrvatske svake godine organizira i održava niz seminara sviranja i izrade tradicijskih glazbala, posebice gajdi. Seminari se održavaju diljem Hrvatske i velika su pomoć lokalnim kulturno-umjetničkim društvima. Važno je napomenuti da su mnoga tradicionalna glazbala gotovo nestala te su ovi seminari od iznimne pomoći u očuvanju ovih glazbala i njihovoj scenskoj primjeni. Do sada je na seminarima sudjelovalo preko 1000 polaznika različite dobi, a posebno mladih. Polaznici uče osnovne i napredne tehnike sviranja gajdi i drugih glazbenih instrumenata, ugađanje i održavanje gajdi te stare i moderne tehnike izrade. Tijekom godine održi se najmanje 10 seminara, a podupire ih Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske.

### Međunarodni gajdaški festival

CTG-HR od 2007. godine organizira Međunarodni gajdaški festival s ciljem promicanja i popularizacije sviranja gajdi. Festival se redovno održava svake godine u jesen i traje od tri do sedam dana. Mjesta održavanja festivala su glavni grad Zagreb, te nekoliko manjih mjesta (Mihovljan, Belec, Gospić, Bjelovar itd.). Cilj festivala je potaknuti mlade glazbenike na očuvanje tradicije sviranja gajdi. U sklopu festivala održavaju se i radionice sviranja gajdi. Teme festivala su svake godine drugačije. Ponekad nastupaju solisti na gajdama, ponekad male glazbene skupine i veći orkestri, a najzanimljiviji su bili koncerti posvećeni ženama koje sviraju gajde. Također, osim gajdi, na koncertima su zastupljena i brojna druga tradicijska glazbala, što festival čini atraktivnim kako za svirače tako i za publiku. Velika vrijednost festivala je što se svirači međusobno upoznaju i razmjenjuju iskustva ne samo u sviranju već i u izradi i čuvanju gajdi.

Na festivalu su do sada nastupili gajdaši i glazbene skupine iz sljedećih zemalja: Kolumbija, Meksiko, Gana, Japan, Irska, Škotska, Belgija, Nizozemska, Poljska, Slovačka, Češka, Španjolska, Bjelorusija, Švedska, Njemačka, Austrija, Italija, Grčka, Mađarska, Slovenija, Srbija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Turska, Latvija, Gruzija i Hrvatska.

Photos by: Stjepan Večković

# ITALIJA

## Associazione culturale Multietnica

### Tradicija gajdi u Basilicati: zampogna a chiave i surdulina

Gajde su vrlo česte u regiji Basilicata, u južnoj Italiji, posebno u području Nacionalnog parka Mount Pollino; prisutni su i u dolinama Sarmento Sinni, Noce i Agri.

Dvije vrste gajdi prisutne na ovom području su surdulina i zampogna a chiave; oni su najvažniji glazbeni narodni instrument u Basilicati i među najrelevantnijima u talijanskoj narodnoj tradiciji u cjelini zbog velikog broja izvođača koji još uvijek djeluju u regiji, prisutnosti nekoliko radionica u kojima je izgrađen, kao i zbog posebnosti zvuka i glazbenih repertoara.

Danas su ovi instrumenti još uvijek u uporabi, kao što se to događalo u prošlosti, u ruralnim kontekstima, osobito tijekom svetkovina i vjerskih procesija. Njihova glazba slijedi stari tradicionalni način prijenosa, gdje slušanje, pamćenje i oponašanje još uvijek igraju ključnu ulogu.

Zampogna a chiave sastoji se od dvije stožaste svirale i dvije cilindrične svirale različitih duljina, umetnutih u drveni blok; ovo je povezano s mješinom izrađenom od cijele kozje kože; ima puhaljku kroz koju svirač upuhuje zrak. Prebiraljka i rog zampogna a chiave sastavljeni su od dva dijela; kod melodijske svirale (cijev i zvono) pričvršćeni su vijkom, dok su kod drona mobilni i klizni radi lakšeg ugađanja. Lijeva svirala zampogna ima metalni ključ (chiave) za



zatvaranje posljednjeg otvora prsta, po čemu potječe i naziv instrumenta. Zampogna a chiave može biti različitih veličina, u rasponu od oko 50 cm duljine do 2 metra.

Surdulina je manja, s dvije cilindrične svirale jednake duljine izrađene od samo jednog komada drveta, a dva cilindrična drona sastavljena od dva klizna komada; i surdulina ima mješinu od kozje kože.

Osim u veličini, bitna razlika između zampogna a chiave i surduline je u piskovima: prvo glazbalo ima piskove s dvostrukim jezičcima te čini dvostruku obou s dva zvona; drugo glazbalo ima piskove s jednostrukim jezičcima i čini dvostruki klarinet s dva zvona.

I zampogna i surdulina koriste se osobito kao solo glazbalo; sviraju brzu glazbu za ples, ili sporu glazbu za vrijeme vjerskih procesija; štoviše, mogu svirati kao podrška pjevanju. Mogu svirati i zajedno s drugim instrumentima, osobito s bubnjem, zvanim tamburelom; on je uobičajen u talijanskoj narodnoj glazbi i svira ritam za plesove.

Na ovom području prisutna je i ciaramella, u Italiji poznata i kao oboa popolare (narodna oboa). To je stožasti instrument s dvostrukom jezičcem koji svira zajedno sa zampogna a chiave; obično ciaramella svira melodije, dok zampogna daje pratnju.

### Izrada instrumenata

Izrada gajdi, posebno zampogna a chiave, zahtijeva specifičnu sposobnost i opremu koja se sastoji od struga, bušilice i razvrtača.

U izradi zampogna a chiave koriste se različite vrste drva. Jedna od najčešćih kombinacija drva je korištenje javora za blok, masline za puhaljku (jer ne upija vlagu daha), te trešnje ili javora za zvona svirale.

Za izradu majstor polazi od odabranog drveta koje se reže na željenu dužinu i cijepa na četiri dijela. Naknadno, nakon rezanja komada drva, oni se grubo obrađuju i obrađuju na tokarskom stroju kako bi se dobio precizan oblik. Cilindrične rupe izrađuje se na tokarskom stroju svrdlom, dok se konusna rupa dobiva specijalnim razvrtačem; veličina rupa može varirati i to utječe na ugađanje instrumenta.

Piskovi su najdelikatnija komponenta zampogna a chiave. Piskovi se izrađuju od trstike, a duljina jezičaka određuje ugađanje.

Za izradu mješine obično se koristi kompletna kozja koža. Koža se štavi ili solju ili bakrenim sulfatom. Zatim se zampogna blok umetne u vrat mješine, puhaljka u desnu prednju nogu, dok se lijeva zaveže u čvor kako bi spriječila izlazak zraka.



Izrada male surduline je lakša; zbog male veličine, može se izraditi i noževima. Jednostavni piskovi rade se od trstike. Mješina se uvijek radi od cijele kozje kože i montira na isti način kao zampogna.

## Glazbeni susret svirača zampogne: festival Madonna di Pollino

Na području planine Pollino, u Basilicati, glavna okupljanja glazbenika bila su - i još uvijek su danas - neka važna vjerska hodočašća: festival Madonna del Pollino je glavni. Festival je u čast svete zaštitnice područja, Djevice Marije. Svi vjernici regije hodočaste kako bi se poklonili Gospi, u svetištu izgrađenom u planinama, na više od 1500 metara,) na području San Severino Lucano. Ovdje se Djevica, prema lokalnoj legendi, pojavljuje u XVIII stoljeću u špilji. Pollino festival ima tri faze.

Prvi se održava prvog vikenda u lipnju; Gospin kip iz sela S. Severino Lucano nosi se u svetište uz cjelodnevnu procesiju koja prolazi kroz sva sela u dolini. U međuvremenu je neprekidna glazba i ples, s mnogo svirača zampogna, a dijeli se hrana i piće.

Druga faza odvija se na planini u petak i subotu prije prve nedjelje u srpnju. Svetište osvajaju stotine hodočasnika, koji barem jednu noć spavaju vani; odvijaju se procesije, bdijenja, pjesme i ples, uz zampogne, orgulje (dijatonsku harmoniku) i tambure koji neprekidno sviraju i stvaraju tipičnu zvučnu kulisu ovog događaja.

Treća i posljednja faza događa se tijekom drugog vikenda u rujnu, počevši s bdijenjem u subotu navečer u svetištu, nakon čega slijedi duga procesija, koja dovršava ciklus dovođenjem Djevice natrag u S. Severino uz pratnju zvuka zampogne.

Glavni trenutak festivala, relevantan i za glazbene tradicije, je drugi, u srpnju, kada stotine hodočasnika iz različitih regija dolaze sudjelovati u planini. Među njima veliki broj glazbenika, a posebno svirača zampogna.

Festival Pollino fantastična je prilika za slušanje žive tradicije zampognea u Italiji. Tijekom ovih događanja odvija se i prijenos glazbenog repertoara sa starijih na mlade glazbenike; štoviše, proizvođači donose i prodaju svoje instrumente.

Festival Pollino jedan je od najvažnijih trenutaka u Italiji za promatranje i slušanje još uvijek aktivne glazbene tradicije. To je jedinstven slučaj i tijekom vremena su ga proučavali razni istraživači. Festival predstavlja važan trenutak susreta svirača zampognea, orgulja i tamburela. Glazbenici različitih generacija, koji dolaze iz različitih sela i krajeva, po nekoliko dana okupljaju se na neformalan način i stvaraju posebnu glazbenu zajednicu. Festival stoga predstavlja ključni trenutak za očuvanje glazbe narodnih instrumenata.

Slavni prikaz ovog festivala, s fokusom na važnu glazbenu prisutnost, napisao je već pisac i putnik Norman Douglas, prije jednog stoljeća:

“Ovo je veliki piknik u čast Djevice. Dvije tisuće ljudi utaboreno je oko kapelice, usred strašne vojske magaraca i mazgi čije se rikanje miješa s pastoralnom glazbom trske i gajdi - dvije vrste gajdi, uobičajene kalabrijske varijante i one iz Basilicate, mnogo veće i sa zvučnom bazom ključ, koji će uskoro prestati postojati. [...] Sa svih strana slike skupina plesača prepuštaju se staroj seljačkoj mjeri, pecorari, uz zvuk gajdi - skromna vrsta tarantele, mužjak koji bježi u faunskim stavovima pozivanja i pucketanja prstima, njegova partnerica izbjegavajući napredovanje spuštenih očiju. [...] Noć ne donosi predah; naprotiv, žamor postaje življi no ikad; vatre žarko svjetlucaju na livadi i pod drvećem; plesači su neumorni, gajdaši sa svojim drskim plućima ne pokazuju znakove iscrpljenosti.” (Norman Douglas. 1926. Stara Kalabrija. Martin Secker. London. str. 151-153.)

Čak i danas posjet festivalu Pollino, osim religijskog aspekta, predstavlja iskustvo koje omogućuje ponovno proživljavanje situacije koju opisuje Douglas; ovo kao svjedočanstvo glazbene tradicije koja je kroz vrijeme ostala živa i nepromijenjena.

## Reference:

- Scaldaferrri N., (2005.), zampogna u Basilicati. U Gioielli M., La Zampogna, aerofoni instrumenti s mješinomu Italiji, vol. II, Cosmo Iannone Editore, Isernia.
- Scaldaferrri N., (2022), Gajde u gori Područje Pollino (južna Italija). U Morgenstern U., Ahmedaja A., Sviranje višedijelne glazbe solo i Ansambl Tradicije u Europi, European Voices IV, Böhlau Verlag, Beč.
- Mirizzi F., (2005.) Putovi svetoga u Basilicati, Svijet Basilicata br.5, str.37-40.

## Fotografije (Arhiva Nicola Scaldaferrri):

- 1) Madonna del Pollino: Domenico Miraglia (organetto) i Giuseppe Salamone (zampogna) sviraju pred kipom Bogorodice Marije, tijekom procesije u planinskim šumama.
- 2) Glazbenik i obrtnik Quirino Valvano sa Zampogna a chiave, koje je napravio sam.
- 3) Glazbenik i obrtnik Quirino Valvano sa surdulina, napravio sam.



# ŠPANJOLSKA

## Asociación Gaiteros de Graus

### GAJDE I OBIČAJI: LAS FIESTAS DE GRAUS

Ribagorza je regija bogata tradicijom, s jakim kulturnim identitetom koji se godinama bori za opstanak. Stara glazbala poput gajdi zamijenjena su modernijima, a mijenjala se i njihova glazba prilagođavajući se novom vremenu. Slavlja njihovih predaka, obilježena ritualnom komponentom religiozne naravi, također su se prilagodila novom načinu života obilježenom depopulacijom Pirineja.

Dok većina gradova u Ribagorzi uspijeva zadržati dio svojih tradicionalnih festivala i ritualnih plesova, Graus je paradigma Festivala gdje se miješaju vjerske i poganske tradicije.

12. rujna, u vrijeme Večernje, dolaze Piperi. Na srednjovjekovnom mostu primaju ih sve vlasti grada (civilne i vjerske) i stanovništvo iz Grausa. Pri ulasku u selo kroz vrata Barbastro čuje se prva od melodija pod nazivom "Entrada de la Gaita" (Ulaz gajdi). Mješavina mirisa baruta i bosiljka zahvati

cijeli grad. Fešta je počela i ne može se razumjeti bez prisustva gajdaša.

Interpretiraju melodije intimnog i obrednog karaktera, prateći pjesme posvećene našim zaštitnicima sv. U prepunoj crkvi San Miguel jedan gajdaš svira "Albadu", dok pucnjevi iz blunderbusa cijeli okoliš ispunjavaju jakim mirisom baruta.

Gajde i gajdaši su središte "Fieste". Oni sudjeluju u vjerskim procesijama i sviraju melodije „Plesa" (tradicionalnog plesa s mačevima) na „Plaza Mayor" (Glavni trg), prepunoj ljudi koji čekaju vidjeti plesače kako izvode tradicionalne Grausove plesove koji mogu samo može se vidjeti dva puta godišnje: 13. i 14. rujna.

Druge radnje poput "Pllega" koja trči ulicama Grausa radi prikupljanja donacija za bratstvo Santo Cristo, koje je bilo zaduženo za plaćanje troškova festivala, ili pjevanje "Albadas" u zoru 15. rujna su u pratnji gajdaša, što ih čini ključnom figurom za razvoj „Fiestas de Graus" koje su 1973. godine proglašene nacionalnim turističkim interesom.







## Izrada instrumenata: Gaita de Boto, Trompa de Ribagorza i Clarí.

Gajde su najreprezentativnije glazbalo na našim prostorima, ali kako to biva i drugdje, ansambl koji čine oboa i gajde nalazimo i u Ribagorci. Podsjećamo na "Gaiters de Caserras" (Fulaši iz Caserrasa) i vidimo skupinu koju čine Gaita de Boto (aragonske gajde) i dvije "Trompas de Ribagorza" (tradicionalna oboa iz Ribagorze). Iako je tradicija prestala samo na nekoliko godina tijekom građanskog rata, naše gajde su nestale, a 1945. godine zamijenile su ih druge gajde, gajde iz Galicije. Zbog toga smo galičke gajde mogli naći u našem folkloru, budući da se naši domaći instrumenti više nisu izrađivali i svirali.

Osamdesetih godina prošlog stoljeća započeo je proces oporavka naših instrumenata i radilo se na istraživanju naše gajde Gaita de Boto. Marcel Gaztelli, proizvođač instrumenata iz Tarbesa, proučavao ju je i nacrtao planove na temelju gajdi utemeljenih u Bestuéu. Godine 1990. ponovno su uvedeni u Graus i gajdaši su ponovno svirali na starim instrumentima koji su se nekada svirali u planinama Ribagorze.

S druge strane, naša najkarizmatičnija oboa, Trompa de Ribagorza, nastavila je biti zaboravljena sve dok nije pronađen primjerak u kući u Grausu, a godinama kasnije pojavio se još jedan primjerak ovog instrumenta. Godine 1991. Mariano Pascual bio je zadužen za pokretanje procesa oporavka kako bi se dovršio dio koji je nedostajao Gajdašima iz Caserrasa i pronašao instrument.

U nedostatku graditelja koji bi mogli provesti organološku studiju, kontaktirao je Luthiere Okcitanskog konzervatorija u Toulouseu. Claude Romero i Bernat Desblanc tamo su napravili neke prve kopije. Lokalni proizvođači, Miguel Ferrer i kasnije Sergi Llana, nastavili su izrađivati naše gajde i našu obou.

Mariano Pascual i Sergi Llana nastavili su s istraživanjem izgubljenih instrumenata, onih na kojima su svirali pastiri, a sami su ih izradili. U studenom 2022. predstavili su studiju oporavka "Claríja", tradicionalnog instrumenta raširenog dolinom rijeke Isábena.

Tradicionalno su naši instrumenti povezani s našom zemljom, njezinim resursima, materijalima. Drvo je iz naših šuma, a za naše instrumente najviše se koristi šimšir, maslina i bademovo drvo.

Kravliji rog, kost ili kositar drugi su materijali koji se koriste kao ukrasni elementi koji pojačavaju slabije dijelove instrumenta, kao što se to događa u našim kućama, crkvama... Također nalazimo solarne simbole zaštite urezane na našim instrumentima i drugim elementima kao što su kao zmijska koža, smatra se magičnom i ezoterijskom životinjom, što našim gajdama daje mistični karakter.

Karakteristika koja našim gajdama daje osobnost je odijevanje. Nakon smrti gajdaševe kćeri i zbog čežnje i tuge koju je osjećao, obukao je njenu haljinu na svoje gajde. Dok je svirao instrument, osjećao je da pjeva njezina kći i mogao ju je držati u naručju. Ova se priča proširila Aragonom i drugi gajdaši počeli su oblačiti svoje instrumente. Nikada nećemo saznati je li ova tužna priča istinita, ali kada je ispričamo, izaziva u nama posebne osjećaje.







## POGLED U BUDUĆNOST

U globaliziranom svijetu u kojem se sve odvija vrlo brzo, moramo zastati na trenutak, udahnuti i razmisliti dalje od neposrednog. Tko će slijediti tradiciju kad mi ne možemo? Naši mladi ljudi rezultat su novog digitalnog doba u kojem imamo potpuno novi svijet u našim rukama, u kojem je moguće doprijeti do tisuća ljudi koji su udaljeni stotinama kilometara s aplikacijama i telefonom. Možemo vidjeti trend prema uniformnosti u mnogim aspektima naših života: moda, glazba koju slušamo...

Međutim, naše nove generacije se sve više odvajaju od svoje vitalne sredine, zaboravljaju sve što ih povezuje sa zemljom koju nastanjuju i gube se svi rituali i tradicije. A to je problem koji nadilazi granice u što smo se mogli uvjeriti s kolegama iz drugih zemalja.

U Ribagorzi (Aragon) pokrenuli smo nekoliko projekata za širenje i promicanje tradicionalne glazbe i poznavanja naše tradicije među najmlađima i našim tinejdžerima. Radili smo sa školom, uveli smo tradicijska glazbala u glazbenu školu i provodili intenzivne tečajeve tradicijske glazbe u različitim područjima i s različitim profilima. U svim programiranim aktivnostima postavili smo ciljeve i koncepte koji nadilaze praksu gajdaša. Glazbeni pojmovi usko su povezani s drugim pojmovima lingvističke, geografske, povijesne prirode...

Photos by:  
Sergi Llena, Pili Tedó, José Manuel Betato

## Projekt Pepa Chireta

Prema Sergiju Llena Muru, kreatoru projekta, bilo je od vitalne važnosti stvoriti vizualne podražaje koji bi mogli raskinuti s utvrđenim shemama. Tu je rođena Pepa Chireta, djevojčica koja je željela biti gajdašica. Pepa se prisjetila starih gajdaša koji su svojim gajdama svirali prekrasne melodije te je proputovala Pirineje u potrazi za instrumentima i pjesmama. Predstava je osmišljena za izvođenje u školama s dopunskim aktivnostima i za promociju naših instrumenata i tradicije. Naslov CD-a je "Pepa Chireta: música, bailes y otras historietas" (Pepa Chireta: glazba, plesovi i druge priče), koji je objavljen i u verziji koncerta posvećenoj obiteljskoj publici.

Provodimo specifičniji rad na glazbenom polju s radionicama tradicionalne glazbe gdje djeca i adolescenti svoje glazbeno znanje stavljaju u praksu sa svojim instrumentom kako bi doživjeli novo iskustvo s tradicionalnom glazbom Pirineja.

Posljednji izazov bilo je uvođenje tradicionalnih instrumenata u glazbene škole. Za to je bio potreban pedagoški prijedlog. Mora biti atraktivan i moći ispuniti željene ciljeve približavanja tradicijske glazbe i instrumenata mališanima. Posjedovanje instrumenata prilagođenih malim rukama bilo je ključno za uspjeh uvođenja ovih novih instrumenata u glazbene škole.

## Mis amigos gaiteros (moji prijatelji gajdaši)

Naša prijateljica Pepa Chireta putuje kroz Pirineje i druge teritorije u potrazi za instrumentima i melodijama, sklapajući nova prijateljstva. "Mis amigos gaiteros" (Moji prijatelji gajdaši) novi je projekt Sergija Llena Mura koji je započeo u karanteni. Riječ je o zbirci videa dostupnih na YouTubeu, gdje gajdaši iz cijele Europe objašnjavaju svoje instrumente i izvode neke od svojih melodija. U videima možemo otkriti neke zanimljivosti njihovih zemalja, učiti o njihovim zemljopisnim područjima i slušati različite jezike koji se govore u Europi. Sve to popraćeno je ilustracijama različitih gajdaša u kolekciji merchandisinga (torbe, majice, šalice...) koja je kreirana s ciljem vizualizacije veličanstvenog svijeta gajdi.

# SLOVAČKA

## Cech slovenských gajdosov

### Slovačka gajdaška kultura i UNESCO

2. prosinca 2015. slovačke gajde i gajdaška kultura uvršteni su na prestižni UNESCO-ov popis nematerijalne baštine.

Kao rezultat upisa u Listu, interes za sviranje gajdi među mladima je u blagom porastu. Gajdaši imaju nekoliko stalnih prilika za predstavljanje na redovitim smotrama gajdi i povremenim folklornim manifestacijama i smotrama.

Nakon registracije folklorni ansambli i cjelokupna folklorna zajednica počeli su posvećivati više pozornosti gajdama i gajdaškim plesovima, što je donijelo nove mogućnosti za prezentaciju gajdaške kulture, posebice plesova i instrumentalne glazbe.

Među folklornim ansamblima koji se oslanjaju na gajdašku tradiciju izdvajamo FS Ponitran koji je izveo nekoliko programa od kojih je značajan dio bio s gajdama. SĽUK (Slovenský ľudový umelecký kolektív/Slovačko državno društvo za tradicionalne plesove) - profesionalni plesni ansambl, također je u svoj repertoar uključio nekoliko instrumentalnih interpretacija gajdi, koje su kulturu gajdi donijele na najpriznatije kazališne pozornice u Slovačkoj.

Kultura gajdi vrlo je važan element u Slovačkoj za zajednicu ljudi kojima je stalo do očuvanja jedinstvenosti i obilježja folklornih izričaja, koji se shvaćaju kao znak identificiranja ljudi i običaja na ovom području.

Dodatak popisu povećao je poštovanje prema ovom elementu. Općine u kojima ova tradicija postoji nastoje je održati i razvijati. Poštovanje gajdi u folklornoj zajednici je poraslo i gajde se pojavljuju na svim većim smotrama. I folklorni ansambli i skupine nastoje iskoristiti ovaj element ako imaju priliku.

### Festival Gajdošské fašiangy

Jedna od prvih i do danas jedna od najvažnijih djelatnosti Savez slovačkih gajdaša je organizacija festivala „Gajdošské Fašiangy“. Ovaj festival postoji već 36 godina. Događanja tijekom ovog festivala su sljedeća:

Susreti i radionice slovačkih gajdaša i obrtnika tijekom kojih se dijele iskustva i stečena znanja. Na glavnoj skupštini Ceha slovačkih gajdaša raspravlja se o novim trendovima u tradiciji i novim rizicima za tradiciju, poput zajedničkog sviranja s drugim gajdašima ili s bendom, za razliku od tradicijskog, solističkog sviranja. Tijekom festivala održava se i natjecanje mladih gajdaša. Prije festivala djeca u lokalnim školama se educiraju o gajdama i tradiciji kao dio njihovog obrazovnog procesa. Festival također nudi mogućnosti za nastup mladih gajdaša.





## Približavanje gajdaške kulture kroz publikacije

Knjiga "Kebi ňebou kanás trúbeu" autora Roberta Žilíka.

Publikacija "Kebi ňebou kanás trúbeu" namijenjena je ljubiteljima povijesti, etnografije, folklorasima, školama u sklopu regionalnog obrazovanja, kao i za predstavljanje kulture i tradicije određene regije. Autor svojom lirikom želi educirati ili zabaviti čitatelja informiranjem, ali prije svega podizanjem povijesne i kulturne svijesti mladih i starijih građana regije Nitre.

U knjizi je tekстом i slikama predstavljena gajdaška tradicija u našoj Nitranskoj regiji te obuhvaća 60 gajdaša. Ova nas činjenica svrstava među najvažnije gajdaške regije u Slovačkoj. Umjetničke reprodukcije iz slovačkih galerija, koje se mogu pronaći u publikaciji, osnažuju ideju o pastirima i glazbenicima u prošlosti. Autor svoje tekstove posvećuje živim i neživim nositeljima glazbene tradicije. U poglavlju "Kako smo otkrili gajdaše", autor ocrta i povijest i kako se možemo vratiti vrijednostima naših predaka. U posljednjem dijelu knjige, čitatelj će naći do 90 pjesama (note, mnoge su za gajde) koja će poslužiti za daljnje širenje naše folklorne glazbene kulture.

Prikupljanje, čuvanje i prezentiranje podataka o gajdaškoj kulturi te prezentiranje na privlačan način dokazana je metoda privlačenja moderne publike.

Ovdje su neke od najnovijih publikacija koje su u ponudi, a koje daju uvid u kulturu gajdaša iz regije Nitra zapadne Slovačke. Autor otkriva 300-godišnju tradiciju uzgoja svinja, ovaca i drugih životinja. Po prvi put, čitatelj ima priliku čitati zapise o pastirima iz 1718. koji su živjeli na imanju grofa Huňadyja. Kroz priče, memoare, kao i autorove priče i legende, čitatelj može sagledati svijet pastira, život na starim žitnicama i praznovjerja o mitološkim pojavama (vračanje, magijske gajde).

Kao reakciju na ovu objavu gajdaš Tomáš Blažek odlučio je snimiti CD „A gajdaš selom šeta“.

Sadržaj CD-a obuhvaća nekoliko vrsta glazbenih točaka zvane runda (runde).

To su slike iz raznih životnih događaja seljana, plesovi na večer, Božić, karnevali, rat, plesne zabave itd. Pjesme predstavljaju gajdaške melodije iz Regija Nitra i mnoga druga tradicionalna glazbala.



## Inovacije

Posljednjih godina u Slovačkoj smo primijetili porast u interesu za učenje sviranja gajdi, uglavnom među djecom i mladima. Međutim, često se događa da je cijena novih gajdi previsoka za početnika, a nema svatko priliku posuditi instrument. Jedna od novosti je izrada gajdi za početnike korištenjem 3D printera. Ovaj pokušaj uključuje izradu 3D modela gajde i korištenje 3D printanja tipa FFF, koji može smanjiti troškove proizvodnje. Potrebno je spomenuti da cilj ovog načina proizvodnje nije da zamijeni klasično tradicionalno drveno glazbalo, ali može tržištu donijeti pristupačniju verziju za početnike za učenje tehnike sviranja. Od eksperimenata koji su do sada napravljeni, mogli bismo primijetiti da 3D printani dijelovi gajdi mogu svirati tonove poput klasičnih drvenih gajdi, ali boja zvuka bitno je drugačiji.



Photos by: Miso Veselsky

# GRUZIJA

## V. Sarajshvili Tbilisi State Conservatoire

Gruzijske gajde – Gudastviri bile su raširene u Kartliju, Rachi, Adjari (gdje se zovu Chiboni), Meskheti (gdje se zovu Tulumi) i Pshavi. Međusobno se razlikuju po boji boje, kapacitetu/veličini mješine i broju rupa na dvije cijevi. Danas je ova instrumentalna tradicija uglavnom očuvana u dvije regije Gruzije – Adjara i Racha.

### Adjara gajde

Chiboni gajde važan je dio tradicionalnog života Adjare – jugozapadne regije Gruzije. U prošlosti je ovaj instrument uvijek pratio svečana okupljanja zajednice. Na njemu su se uglavnom izvodile plesne melodije. Neki od izvođača Chibonija plesali su uz sviranje. Status Mechibonea – svirača Chibonija – u pravilu je značio vladanje instrumentom, praktično poznavanje njegove izrade. To je često bila obiteljska tradicija i prenosila se s oca na sina. Posljednjih desetljeća smanjio se broj izvođača Chibonija u Adjari. Iako Chibonom još uvijek sviraju ljudi različite dobi, sve je manje ljudi koji znaju izraditi to glazbalo i to uglavnom starije generacije.



**Murad Tavartkiladze** (rođen 1961.) je virtuozni predstavnik tradicije Adjaran Chiboni. I dalje živi i radi u rodnom selu Kokotauri u općini Keda. Tavartkiladze povezuje želju da svira Chiboni sa uspomenom iz djetinjstva. Mladića je jako impresionirao zajednički nastup njegovog oca – Merdiala Tavartkiladzea i Vase Iremadzea, nekada poznatog majstora ovog instrumenta. Njegov prvi učitelj Chibonija bio je njegov otac, a kasnije Vaso Iremadze. 14-godišnji Murad već je savladao tehniku sviranja Chibona, a od istog je razdoblja učio i izradu ovog instrumenta.

Murad Tavartkiladze je građevinski inženjer, iako je njegov život i rad uglavnom vezan uz Chiboni. U tom pogledu stekao je bogato iskustvo: u različitim godinama svirao je u koreografskom ansamblu Srednje strukovne škole Batumi, ansamblu općine Keda "Fesvebi", plesnoj skupini Khorumi iz sela Tshkomoris; Radio je kao učitelj chibonija u Gruzijskom državnom ansamblu pjesama i plesa "Erision". I danas predaje studentima u Kedi. Također i onim ljudima koji mu dolaze iz različitih dijelova Gruzije i različitih zemalja svijeta. Njegove instrumente uglavnom kupuju stranci. Kako napominje, s vremenom je napravio više od 300 Chibonija.

Murad Tavartkildze tipičan je predstavnik ove tradicije sa svojim naslijeđenim znanjem koje uz izvedbu uključuje i vladanje instrumentom. Osim što prenosi znanje i iskustvo zainteresiranoj mladeži, ovaj instrument promovira sudjelovanjem na koncertima folklor, domaćim i međunarodnim smotrama i projektima.

### Racha gajde

Racha, planinska regija zapadne Gruzije u prošlosti je bila poznata po svojoj tradiciji gajdi, koja se na gruzijskom zvala Mestvireoba. Prema podacima, u 19. stoljeću ovo područje je imalo veliki broj gajdaša. Uglavnom su vodili lutajući život, a područje njihovog djelovanja ponekad je prelazilo granice Gruzije. Mestvireoba se temelji na snažnoj tradiciji majstorskog naukovanja. Tinejdžer od 12-15 godina bio je dodijeljen poznatom majstoru, a tijekom godina šegrt je od njega stjecao profesionalne vještine. Meštiri su bili neizostavni sudionici svečanih druženja. Gudastviri nisu koristili kao solo instrument, već kao pratnju uz pjesmu. U 20. stoljeću ta je tradicija počela slabiti, a postupno su slučajevi izvedbe na Gudastviriju postali rijetki. Aktualni pokret oživljavanja tradicije Rachana Gudastvirija povezan je s dvoje mladih glazbenika – Tornike Skhiereli i Levan Berelidze.

<sup>1</sup> Khorumi je ratni ples koji je nastao u regiji Guria/Adjara

<sup>2</sup> Mestvire – izvođač Gudastviri gajdaš Mestvireoba – tradicija sviranja gajdi





**Tornike Skhiereli** (rođen 1989.) od djetinjstva je bio zainteresiran za gruzijsku tradicionalnu glazbu – polifone pjesme i instrumente. Njegovo zanimanje osnažilo je folklorno ozračje koje je krajem devedesetih vladalo u njegovoj obitelji i rodnom selu.

Tornike je diplomirao na Giorgi Mtatsmindeli Chant College (Tbilisi), gdje je svladao zvanje zborovođe narodnih pjesama i pjevanja. Uz studij često se vraćao u Raču, kako bi skupljao primjere narodne glazbe. Zanimao se i za tehnologiju izrade tradicijskih glazbala, a informacije je tražio među nositeljima tradicije i u znanstvenoj literaturi.

Nakon završetka studija Tornike se vratio u Rachu. Od 2016. godine radi kao nastavnik u Školi pjevanja Državnog centra folkloru u općini Oni. Voditelj je folklornih ansambala – „Sagalobeli“ i „Dziriani“ – s račanskim narodnim glazbenim repertoarom. Svira na svim instrumentima raširenim u Rachi, uključujući Gudastviri.

Godine 2022., uz financijsku potporu Ministarstva kulture, sporta i mladeži Gruzije, Tornike Skhiereli osnovao je školu majstora-šegрта tradicionalne proizvodnje Chianurija i Gudastvirija u općini Oni. U okviru projekta organizirani su radni prostori s opremom i inventarom potrebnim za proizvodnju instrumenata. Uz izradu instrumenata, polaznici uče i praksu izvedbe. Često održava radionice za strance u Rači i inozemstvu. Tornike Skhiereli kao izvođač i kao učitelj nastoji pridonijeti obnovi, očuvanju i popularizaciji zamrle tradicije Rachana Gudastvirija.



**Levan Berelidze** (rođen 1990.) odrastao je u obitelji poznatoj u Rachi po bogatoj glazbenoj tradiciji. Gruzijsko višeglasno pjevanje i tradicionalni instrumenti zauzimaju istaknuto mjesto u njegovom životu od djetinjstva. Njegovi roditelji, brat, djeca i nećaci pjevaju i sviraju razne instrumente.

Ubrzo nakon Levanova rođenja, njegova se obitelj preselila u industrijski grad Rustavi, prilično udaljen od Rache, gdje je živio do 2016. Levan je diplomirao na Giorgi Mtatsmindeli Chant College (Tbilisi), gdje je svladao zvanje zborovođe narodnih pjesama i pjevanja.

Godine 2016. Levan Berelidze sa svojim starijim bratom vratio se u rodnu Rachu. Od tog razdoblja vodi pjevački zbor katedrale u Nikortsmini; profesor je Škole pjevanja Državnog središta folkloru u općini Ambrolauri; vodi obiteljski ansambl Berelidze, koji predstavljaju tri generacije njegove obitelji.

Levan Berelidze zainteresirao se za Gudastviri 2011. Odlučio je naučiti svirati ovaj instrument i pravila njegove izrade od starih izvođača Gudastvirija koji još žive u Rachi i Kartliju.

Danas, zajedno s drugim glazbenim instrumentima – Chianuri i Daira – karakterističnim za Rachu, Levan pokušava nastaviti instrumentalnu tradiciju regije.

Njegov repertoar uključuje restaurirane primjerke starih zvučnih zapisa koje izvodi na koncertima i festivalima te na taj način popularizira Rachana Gudastvirija među gruzijskom i inozemnom slušateljstvom.

Photos by: The International Research Center for Traditional Polyphony

<sup>3</sup> Gudalo s dvije žice tipa viole iz Rače

# POLJSKA/ BJELORUSIJA

Bialoruskie Kulturalno-Naukowe  
Centrum w Poznaniu

## Hlybokaye, Bjelorusija

„Dudarki Rej“ je međunarodni festival europskih gajdaških regija koji utjelovljuje naše najbolje prakse u oživljavanju lokalne gajdaške tradicije. Osnovan 2017., prvi je takve vrste, s fokusom na integraciju gajdaških regija iz cijele Europe, za razliku od drugih festivala koji se koncentriraju na određene zemlje. Kako je većina europskih tradicija lokalni, regionalni, a ne nacionalni fenomen, zadatak "Dudarkog Reja" je zblížiti ove regije i ojačati njihovu suradnju ističući njihov regionalni potencijal i posebnost njihove gajdaške tradicije. Osim slavljenja gajdaške glazbe, festival ima i kulturni značaj kao platforma za promicanje kulturne razmjene i razumijevanja između različitih regija ujedinjenih zajedničkom poviješću gajdaša. Sudionici iz različitih dijelova Europe, s ljubavlju prema gajdama i jedinstvenim kulturnim tradicijama, okupljaju se kako bi učili jedni od drugih, dijelili svoju glazbu i priče te izgradili odnose koji nadilaze granice.

Najbolje prakse festivala povezane su s događajem i održavaju ga. Prva praksa je godišnje oživljavanje značajnog artefakta, bilo izradom kopije poznatog lokalnog komada gajdi ili stvaranjem jedinstvene umjetnosti inspirirane gajdaškom tradicijom. Festival je, primjerice, oživio najstariji set gajdi iz 1849. godine tako što je prema originalu, slučajno pohranjen u inozemstvu, nastao točan primjerak instrumenta. Postavka je službeno predstavljena tijekom festivala, privukavši pažnju domaćih i državnih medija. Komplet je također sviran tijekom festivala i nakon toga pohranjen u lokalnom muzeju. Osim toga, svake se godine potiče lokalne profesionalne i amaterske umjetnike da

prikažu povijest gajdi u svojim odabranim tehnikama, poput slikanja, rezanja papira, gline, slame itd. Njihova se umjetnost predstavlja posjetiteljima festivala i koristi u logotipu festivala i drugim vizualnim proizvodima. Svake godine tiska se knjiga, knjižica, karta ili razglednica s novim saznanjima o lokalnoj gajdaškoj tradiciji.

*Najstarije sačuvane bjeloruske gajde, oblik Vieracieji (Hlybokaye okrug) iz 1849. Fotografija Vitala Voranaua*



Festival souvenirs. Photo by Vital Voranau



Druga najbolja praksa je angažman lokalnih institucija i organizacija. Festival svake godine nastoji uključiti sve više lokalnih institucija i organizacija, poput glazbenih škola, umjetničkih škola, povijesnih i etnografskih muzeja, lokalnih knjižnica, vlasnika tvrtki, hotela, vlasnika suvenirnica, lokalnih proizvođača hrane i crkvenih zajednica. Ovakav angažman omogućuje ljudima da upoznaju tradiciju, ali i da steknu nove partnere koji su spremni potrošiti novac na festival, uz mogućnost reklamiranja svog poslovanja.





Photo Uładzimir Skrabatun

Treća najbolja praksa je posvetiti svaku smotru određenom gajdašu ili osobi koja je na neki način utjecala na očuvanje lokalne gajdaške tradicije. Festival se također ne fokusira samo na grad Hlybokaye, već ima za cilj pokriti i uključiti što više lokalnih zajednica, posebno sela s kulturnom infrastrukturom, poput lokalnih domova kulture. Te su zajednice obično spremne ugostiti događaje s popisa festivala i rado sudjeluju u svim kulturnim događajima.

U zaključku, najbolje prakse festivala "Dudarki Rej" ističu njegov uspjeh u promicanju kulturne razmjene i razumijevanja između različitih regija ujedinjenih zajedničkom poviješću gajdaša. Fokus festivala na integraciji gajdaških regija iz cijele Europe, ožvljavanje značajnih artefakata, angažman lokalnih institucija i organizacija te posvećenost pojedinim gajdašima ili osobama koje su imale utjecaja na očuvanje lokalne gajdaške tradicije, pridonijeli su značaju festivala. Sve aktivnosti i značajna mjesta gajdaške tradicije okruga označena su na interaktivnoj karti dostupnoj javnosti.

More information about the project is available here: [www.suitunovads.lv](http://www.suitunovads.lv) and on the websites of project partners

Associated partners:  
Latvian National Centre for Culture and  
Latvian National Commission for UNESCO



Latvijas Nacionālais  
kultūras centrs



unesco

Latvijas  
Nacionālā komisija

<sup>4</sup> [https://www.google.com/maps/d/edit?mid=1\\_vjWqVxDK50th2Cm8WCujtD2CLj5zzAh](https://www.google.com/maps/d/edit?mid=1_vjWqVxDK50th2Cm8WCujtD2CLj5zzAh)